

Sofies grønne skifte – episode 12

Tekstversjon av podkasten Sofies grønne skifte, episode 12: Aktivisme: Kan unge klimaaktivister skape endring?

Med programleder Sofie Frøysaa og Gina Gylver, leder av Natur og Ungdom

[Gina] For meg er aktivist det aller fineste jeg kan være. Det jeg er aller mest stolt over å være, det er aktivist.

[Sofie] Dette er Gina Gylver. Hun er leder i Natur og Ungdom.

[Gina] Jeg er født i et av verdens rikeste land og tilhører en ekstremt privilegert promille. Jeg lever et liv og er en del av et samfunn som har enorme utslipp, enten jeg vil det eller ikke, som er med på å påvirke folks liv og fremtid andre steder i verden. Det handler om hvilket samfunn jeg vil leve i og vil at mine eventuelle barn skal leve i. Det blir en ganske lett prioritering, og det føles veldig feil for meg, hvis jeg for eksempel skulle ha en annen jobb, gjøre andre ting, eller sitte på lesesalen akkurat nå. Det klarer jeg ikke. Så er det heldigvis sinnssykt gøy, og det funker.

[Sofie] I denne episoden skal jeg forsøke å komme til bunns i hvordan vi kan få til endring. Hva er god klimapolitikk? Hva er en god aksjon? Hvordan får vi flyttet den makta? Seriøst, hvordan får vi ting til å skje? Velkommen til Sofies grønne skifte.

[Sofie] Hvordan står det egentlig til med engasjementet i klimakampen i dag?

[Gina] Det kunne gått bedre, vi kan jo begynne der. Naturungdom har 40-50 lokallag, spredt fra lengst sør i Agder til lengst nord i Finnmark. Men samtidig er det jo ikke nok folk som er med, som organiserer seg. Alle de 40 000 barn og unge som streiket fra skolen i 2019, de er jo ikke på vanlige demoer. De har jo ikke alle sammen meldt seg inn i organisasjoner. Det er jo fortsatt andre kriser som får overskygge disse eksistensielle krisene som burde hatt forrang. En vanlig person på gata snakker heller om strømpriser og prisvekst generelt enn klimamiljø. Så det er jo veldig skummelt, fordi det gjør at politikerne slipper unna med å la være og ta ansvar. Men aktivisme funker. Og jeg har vært med lenge nok til å både kunne oppleve massevis av tap, men også mange seirer. Bare i år har vi jo fått til enorme ting. Vært med på å skape historie gjennom Fosen-aksjonene rett før jul. Vant vi Wisting-kampen i fjor vår. Aksjonerte vi ved Førdefjorden. Vi har fått på plass mange viktige politiske vedtak. Vi har fått til samarbeid og allianser som flytter politikken stadig vekk. For hver dag som går, et bedre sted samtidig som tiden renner ut. Så det er en kamp mot klokka. Men ja, det nytter. Aktivisme er morsomt, og det skal jeg ønske flere forstod.

[Sofie] Aktivisme er morsomt. Og hvem er det som ikke vil være med på å gjøre noe morsomt? Hvorfor er det ikke flere som Gina? Gjør miljøbevegelsen noe feil?

[Gina] Gjør vi noe feil? Ja, garantert. Men jeg tror situasjonen, eller jeg vet at situasjonen hadde vært veldig, veldig mye verre hvis ikke vi hadde vært her. Og det er veldig lett å legge skylden for manglende fremgang på seg selv. Men jeg tenker at vi gjør noe, i det minste. Det er veldig mange som ikke gjør det. Og det er ikke miljøbevegelsens feil at de ikke har kommet langt nok. Det er jo alle andre. Hvis vi skal generalisere litt og skyld på noen andre enn oss selv. Men jeg tror det handler om veldig mange ting, og svaret vil variere fra folk til folk. Men for det første så mangler vi tydelig politisk lederskap. Jeg tror folk hadde tatt dette helt annerledes, vært villige til å gi mye mer, hvis vi hadde politikere som var med på å formidle en kriseforståelse. Sånn som man hadde under

pandemien. Hvis man hadde politikere som bare pekte med hele armen og sa «dit skal vi!» «Vi har syv år på å komme dit, det er alle mann på dekk, det er full dugnad, fordi dette er kriser vi må avverge, og det er mulighetsrommet, det lukker seg akkurat nå.» Hvis vi hadde hatt det. Hvis Støre hadde gått på talestolen hver dag, og sagt at dette er det viktigste vi kan gjøre. Hvis han hadde sagt som FNs generalsekretær, António Guterres, at nå har vi fått FN-rapporten som kalles «en overlevelsesguide for menneskeheten». Hvis han hadde sagt «Vi står på tynn is, og den smelter», da tror jeg vi hadde fått flere folk med oss. Og vist at det kommer til å være arbeidsplasser på andre siden også. Det kommer til å være bosetting over hele landet, det kommer til å være gode liv. Vi skal ikke gå tilbake til noen huleboer-tilstand. Vi skal kanskje omdefinere ord som «velferd» og «velstand», men det betyr ikke dårligere liv, det kan tvert imot bety bedre, mer rettferdige og likestilte liv og samfunn. Men vi mangler det innholdet. Når vi har hatt samarbeid der vi har reist rundt til verft og møtt industriarbeidere og snakket om hvordan de ser på det grønne skiftet, er det jo alle disse bekymringene de sitter med. At dette er ikke et grønt skifte, det er en grønn boble. Og derfor trenger vi også de konkrete løsningene, en handlingsplan som folk kan ta til seg og sette i gang med. I andre omgang skyller jeg på de store selskapene og lobbykreftene, som er med på å fortsette å overkomplisere ting som egentlig kan være ganske lett, fordi det er veldig lønnsomt for noen få å fortsette akkurat som før. Man innser raskt når man kommer inn i disse tingene, at det er veldig sterke krefter som ikke jobber for fellesskapets beste, men for noen egeninteresser, som ikke tenker på at man skal få alle med, at man skal være noen av de mest sårbare, at man skal skape gode samfunn for fremtiden. Og de kreftene er så sinnssykt mektige, slik at vi må bli nok folk på motsatt side, som får oss inn på riktig kurs.

[Sofie] Hva kan jeg gjøre for å få flere ut i gatene og rope om endring?

[Gina] Først og fremst må alle organisere seg. Det er oppgave nummer én. Det handler om flere ting. For det første at du skal holde ut selv med engasjementet, og du brenner ut hvis du står alene. Mens hvis du er en del av en bevegelse, en organisasjon, kan stå skulder ved skulder med folk, da holder du engasjementet, det er i hvert fall min erfaring. Og for det andre er vi mye sterkere når vi står sammen, kan levere følelsekrav. En organisasjon med 500 000 medlemmer, som Natur og ungdom burde hatt, har veldig mye mer patos og etos i politikken, enn hvis det er ti stykker fra Oslo. Og så tror jeg folk må tørre å snakke om det her, selv om det er ubehagelige temaer man går litt lei av. Det handler om ting i vår hverdag. Man blir redd for å være personen med pekefingeren som moraliserer. Men dette er ikke om moralisere, det er om verdensfremtid, å stå opp for folk over hele verden, og hele samfunnet, og de som ikke er fødte enda, og de som ikke kan tale sin egen sak. Og tørre å gjøre det selv om man ikke gjør alt annet perfekt. Og ja, man kommer til å få litt hets, og få beskjed om alt man gjør feil, men det må man stå i, i hvert fall hvis man er en person med en plattform, en offentlig stemme. Jeg savner at alle som har den plattformen, enten innenfor idrett, politikk, kultur, eller noe annet, virkelig tør å bruke den.

[Sofie] Men la oss snakke litt om det da. Dette med, skal vi kalle det hykleri, altså du blir beskyldt for å ikke gjøre alt riktig. Hvis du er uttalt opptatt av miljø, så er vel moralen at da skal du gjøre alt helt riktig. Men hvis du ikke er uttalt opptatt av miljø, så har du litt sånn «free pass». Det er litt sånn, men jeg har ikke sagt at det blir meg. Så regn med at du opplever det en del, at du får spørsmål om, spiser du kjøtt, flyr du, kjøper du alt brukt. At du må bevise at du gjør alt etter boka. Hva tenker du om det?

[Gina] Det hever terskelen enormt for å tørre å kalle seg miljøaktivist, eller snakke om de valgene man faktisk tar. Det er veldig synd at det er så lett å slippe unna hvis du ikke gjør en dritt. At det blir så vanskelig å stå for de valgene du faktisk tar hvis du prøver. At vi må akseptere at alle begynner et sted. Og vi må akseptere at folk har en hverdag som skal gå opp, og vi lever i et system som på ingen

måte er tilrettelagt for at du skal leve klima- og miljøvennlig. Det er en evig kamp mot systemet og samfunnet, og den orker du ikke å stå i hele tiden. Så vi må bare få aksept for det. Tørre å snakke om at det er vanskelig. Ta andres parti når du opplever det rundt deg, og ikke bare mot deg. Og så tror jeg også flere som står litt lenger fremme i miljøkampen må tørre å være tydelig på sine egne feil og mangler. Men det som er litt skummelt er at da får man virkelig høre det.

[Sofie] Hvem er og hva gjør en aktivist i 2023?

[Gina] Aktivisme for meg handler om nettopp det å se noe som er urettferdig, noe som er feil, og så tenke at dette har noe med meg å gjøre. Og så gå litt ut over det som er forventet av deg, ditt mandat, din jobbeskrivelse, fordi du mener at dette er viktig, og du bør kanskje prøve å gjøre noe med det. Og det kan være noen som sitter i IT-bedriften sin og går til ledelsen for å si at vi må bli en miljøfyrtårnbedrift og jobbe for at det skal skje. Eller de som prøver å sørge for at det skal bli mulig å sykle til jobben. Det er en svensk skiløper for eksempel som sto på et skirenn i Norge med en sånn Framtiden smelter-t-skjorte og snakket om norske oljeselskapers ansvar for klimaendringene. Eller det kan være de som sitter med lenker rundt livet. Vi trenger hverdagsaktivister over hele linja.

[Sofie] På min Instagram-profil – ikke at jeg har drittmange følgere, men jeg har nok til at jeg innimellom har fått spørsmål om spons og reklame. Og da står det i bioen min at jeg takker nei takk til spons og reklame som bidrar til overforbruk, som egentlig er alt.

[Gina] Og det er kjempeviktig, og nå er det en utrolig kul diskusjon som foregår i mange studentmiljøer, for eksempel, som handler om oljespons av academia. Da var det mange oljeselskaper er tungt investert i universitetene og arrangementer tilknyttet dem. Og nå er det mange studenter som har fått nok, fordi de vil ikke legitimere en virksomhet som fungerer stikk i strid med de klimamålene Norge har forpliktet seg til. For der sier FN veldig tydelig at all ny olje og gass strider med 1,5-gradersmålet. Hva gjør Equinor og Norge? Jo, leter etter masse ny olje og gass i Barentshavet, lengre nord enn noensinne, langt fra eksisterende infrastruktur, i sårbare områder, gir godkjentstempel til felt som skal være i produksjon lenge etter at verden skal ha nådd nettonullutslipp 2070-2080. Det er helt sinnssykt, og det er helt greit at de får lov til å sponse kulturarrangementer, idrettsarrangementer, academia. Sånn at de studentene som tar den kampen, de er også aktivister som jeg har enormt stor respekt for.

[Sofie] Hva er det viktigste dere ønsker å oppnå ved å aksjonere?

[Gina] Vi kan jo ta Førdefjord-aksjonene som eksempel. Der aksjonerte vi i fjor vår, og har gjort det før også, mot et gruveprosjekt, hvor gruveselskapet har fått tillatelse til å dumpe mange millioner tonn gruveslam i en nasjonal laksefjord. Da aksjonerer vi sivilt ulydig for å stoppe anleggsstarten, lenker oss fast anleggsmaskiner for å hindre dem i det inngrepet. Det er jo for å redde den spesifikke, verdifulle fjorden, den naturen. Men det er jo også for å gjøre det veldig mye vanskeligere neste gang, for å få en økt bevissthet rundt naturens manglende rettsverden og verdi, rundt naturkrisen og de store, store utfordringene vi står ovenfor. Så jeg håper jo at aktivismen både har effekt i enkeltsakene, men også er med på å flytte debatten, flytte samfunnet et skritt av gangen i riktig retning. Wisting, for eksempel, skulle blitt verdens nordligste oljefelt, en klimabombe midt i det sårbare Arktis. Der lagde vi masse styr og leven, og alle mulige folk var ute og fortalte at dette var en dårlig idé, både samfunnsøkonomisk og med tanke på klima- og miljø, ungdomspartiene, Miljødirektoratet og miljøbevegelsen samlet. Og før jul fikk vi beskjed om at Equinor utsetter investeringsbeslutningen, som de sa, men som vi tenker i praksis er en total skrinlegging av prosjektet. Det er sinnssykt stas, og det er jo ikke bare noe som har effekt i det spesifikke tilfellet, men man har aldri før klart å stanse et oljefelt som har kommet så langt i prosessen. Og det sier noe

om hvor langt debatten har flyttet seg, og at det er ikke lenger greit i 2023 å fortsette å åpne sånne gigantiske nye oljefelt.

[Sofie] Ok, så når ser Natur og Ungdom for seg at olja skal utfases, eller ta slutt?

[Gina] Vi har jo ikke gått inn for en sluttdato som flere andre har, og det er et veldig bevisst valg. For da spores diskusjonen ofte av til å snakke om, er det 2030, 2040, 2050? Og det blir en veldig polarisert debatt. Og det er den fra før. Den er dødsvanskelig, det er steile fronter, og det er mye knyttet til identitet og følelser, og ikke lenger faktum. Og nå har jo miljøbevegelsen, og vi enda i større grad de siste årene, vært veldig bevisst på å også lytte til industriarbeiderne, de som står med beina godt plantet i olja, og trenger trygghet og forutsigbarhet for sine arbeidsplass, og være gode på å flette inn deres perspektiv i den debatten. Og da tror jeg ikke man bør snakke om sluttdato, men snakke om omstilling, den rettferdige omstillingen, hva innebærer den, hvordan kommer man dit, hvordan ser den ut, og heller at vi må komme i gang med en gang, i stedet for å snakke om vi må være ferdige om fem år. Og det viktigste å innse i denne diskusjonen er at vi kan ikke gjøre begge deler. Regjeringen har en sånn ja-takk-begge-deler-politikk, hvor man skal utvikle, ikke avvikle oljenæringa, samtidig som man bygger opp nye grønne næringer. Problemet er at disse konkurrerer. Oljenæringa nå er så mektig og lønnsom at den støvsuger markedet for arbeidskraft, for investeringer, for kompetanse, for kraft, som burde gå til de nye grønne næringene. LO bestilte en rapport som kom i høst, som konkluderer med at vi trenger opp mot 115 000 fagarbeidere i nye grønne næringer. Og hvor finnes de? Veldig mange av dem finnes i oljenæringa. Det kommer ikke til å poppe opp masse grønn industri, samtidig som vi har full aktivitet i norsk oljeindustri, fordi de konkurrerer. Det vil si at man må legge begrensninger på oljenæringa i dag, med en gang, for å gi plass til det som skal bli fremtidens næringer, sånn at vi kommer i gang med den omstillingen, og kan fase ut olja så raskt som mulig. Det er også bra for norsk økonomi, fordi når verden skal omstille seg bort fra olje og gass, så vil det ikke være etterspørsel etter norsk olje. Og da er det mye bedre at vi har bygd opp alternativer, og stå på flere bein enn nå tidlig, styrt, rettferdig, enn at det skjer på alt for kort tid, kaotisk, og med en ny krise for Norge om 20-25 år.

[Gina] Det er en gigantisk jobb som man må gjøre hver eneste dag. Det aller viktigste er å snakke sammen. Det å skape allianser på tvers, det å være nysgjerrige, det å ikke tolke folk i verste mening. Når representanter fra Natur og Ungdom har dratt rundt på verft for å besøke industriarbeider og snakke om grønn omstilling, så er det jo i utgangspunktet en del fordommer som ligger der, sikkert på begge sider. Mens når man kommer ut igjen, så har man jo fått fantastiske venner, overrasket hverandre, lært masse. Vi blir bedre på å velge riktige ord, forstå hvilke ord som er polariserende, som vi kanskje ikke tenkte på fra før.

[Sofie] Et eksempel på det?

[Gina] Det er et drøyt eksempel som vi ikke har brukt selv, men «massedrapspjektet» til Equinor. Snakker du om det, så faller jo veldig mange av. Men det skal være lov å snakke om at Equinors virksomhet fører til at mennesker dør, og at Equinor vet hva konsekvensene av å fortsette å slippe et masse CO2 er. Men det handler jo om hvilke ord man bruker og hvordan man snakker om det. Og man må også være veldig forsiktig med for eksempel å svartmale oljearbeidere. Det er jo ikke de som er skyldige i hvordan Equinor legger opp sin virksomhet. Det er å huske å skille på de som jobber på plattformene, som synes de er viktig å ha en jobb, og gjerne kan være opptatt av klima og miljø, og de som tar valg for hvordan virksomheten skal drives. Det kan være viktig når man snakker om kjøtt, for eksempel, og ikke svartmale bonden, men huske hvordan systemet er lagt opp, og hvordan det faktisk er å drive med bærekraftig mat, eller prøve å overleve som bonde i Norge når gjennomsnittslønna er på 212 000 kroner, og ha det i bakhode når man går inn i de diskusjonene. Jeg

tenker vår viktigste rolle, og mitt viktigste perspektiv, inn i de diskusjonene, er at vi må ta noen valg som samfunn, akkurat nå, om hvordan fremtiden skal bli, og hva slags samfunn vi skal bygge. Det er ikke sånn at vi må akseptere evig vekst på alle plan og alle måter, og tro at vi alltid bare må mate systemet med areal, ressurser og energi. Vi kan si at vi skal nå stanse trafikkveksten. Vi kan si at vi skal slutte å sløse så sykt mye med strøm. Vi kan si at i stedet for å bygge gigantiske motorveier over hele landet, som både er energikrevende og arealkrevende, og har store klimagassutslipp, så skal vi satse på jernbane og tog. Vi kan si at i stedet for å hele tiden kjøpe ny elektronikk, og produsere kryptovaluta, så skal vi satse på urban mining, der man gjenvinner alt man har av elektronikk, og heller klare å bruke de mineralene på nytt på en bedre måte. Vi kan si at det skal være dyrt å forurense, og at det ikke er slik at man kan dumpe alt gruveslammet sitt i en fjord, når det er mulig å putte det tilbake i fjellet, eller bruke det til bygningsmasse, bare at det koster litt mer. Vi kan si at det ikke skal være lov å sette opp en gigantisk vindpark på vidda hvor reinen beiter, selv om det er veldig lønnsomt. At man heller må sette opp mindre turbiner i allerede industrialiserte områder, nær veier og infrastruktur som allerede står der. Det er veldig mange grep vi som samfunn kan ta, for at vi ikke trenger å ødelegge like mye natur. Og hvis vi tar de valgene: energisparing, effektivisering, og kutte i forbruk, så trenger vi ikke å bygge alle de gruvene og alle de vindparkene.

[Sofie] Du får jobben som, kanskje ikke som diktator, men i hvert fall statsminister, og du får gjennomføre ett tiltak i dag.

[Gina] Nå er det veldig fristende å si: Ta ned de turbinene på Fosen. Det er det som ligger meg nær hjertet akkurat nå. Jeg tror det begynner der, for det handler også om at vi må klare å erkjenne feilgrep. Vi skal ikke være et land der man bryter menneskerettigheter. Noen standarder må man klare å ha, og det er en av dem. Og så handler det om å slutte å lete etter ny olje og gass. Trekke tilbake alle de nye blokkene i TFO, eller alle de nye havområdene man har gitt til oljeindustrien for at de skal kunne lete etter mer. Tørre å si at vi må avvikle noen felt før tiden, for å frigjøre nok kapasitet og investeringer til nye grønne næringer. Og så, i god dialog med industrien selv og de som kan dette her, sørge for at vi får nok folk, nok investeringer, nok plass og nok kraft til det vi faktisk skal leve av, også etter olja.

[Sofie] Og dette her er realistisk å gjennomføre.

[Gina] Dette er helt mulig. Og det er jo kanskje lyspunktene i disse ellers ganske dystre FN-rapportene som vi får servert med jevne mellomrom, er at det er mulig å nå klimamålene og stanse de verste konsekvensene. Vi har penger, vi har teknologien, vi har ressursene og folka. Vi har akkurat tid nok, og det vi mangler er vilje. Og det er det jo mulig å skape.

[Outro] Denne podkasten er fra Universitetet i Oslo ved ansvarlig produsent Arild Blomkvist. Programleder er Sofie Frøysaa. Produsent hos Både Og er Haakon Lange, og klipper er Olav Nedberge. Hvis du likte denne podkasten, vil jeg anbefale Sofie kupper Norge, hvor Sofie Frøysaa inntar rollen som diktator, og gjennom seks episoder finner du oppskriftene på å kuppe Norge. Her hører du forskere og gjester snakke om et vidt spekter av temaer og viktige samfunnsspørsmål.